

Un recueil de sentences attribué à Isaac le Syrien

Publié par

Marius Besson.

Un manuscrit de la bibliothèque vaticane (*Vat. graec.* 375 saec. XIV f. 157r^o. ss.) nous donne, sous le nom d'Isaac " le Syrien et l'anachorète ", une compilation de maximes morales apparemment destinées à des religieux. Nous retrouvons à peu près la première moitié de ce recueil dans un autre manuscrit de la même bibliothèque, postérieur d'un siècle environ (*Pal. graec.* 146 f. 44 r°. ss.) et dans lequel le nom d'Isaac n'est plus mentionné.

Cet anachorète ne peut guère être que Mar Isaac, l'évêque nestorien du VIIe siècle, lequel, " après avoir gouverné pendant cinq mois le diocèse de Ninive, abdiqua, pour des raisons que Dieu seul connaît, et alla habiter dans la montagne ". (*Duval. Litt. Syr.* 1889 p. 233, d'après le livre de la Chasteté composé par Jesudenah évêque de Baçrah, vers la fin du VIIIe siècle). Il a laissé un nombre considérable d'œuvres ascétiques.

Le présent recueil ne figure point parmi les ouvrages d'Isaac mentionnés d'après les manuscrits syriaques, arabes et grecs par Assemani (*Bibliotheca orientalis* I pp. 446-461), ni dans la liste plus complète dressée par M. Chabot (*De S. Isaaci ninivitae vita, scriptis et doctrina. Paris Leroux 1892* pp. 36-52). On trouve, il est vrai, dans cette liste (n°. XLVIII p. 45) un opuscule intitulé *Consilia utilitate plena*, qui paraîtrait, au premier abord, pouvoir s'identifier avec nos *κεφάλαια πάντο ὠφέλιμα*; mais cet opuscule, publié par M. Chabot en syriaque et en latin (op. cit. p. 11 *), est différent de notre texte grec. Il faut en dire autant des *Apophthegmata* donnés par Assemani.

Stevenson, qui connaît d'ailleurs seulement le manuscrit incomplet du recueil, l'attribue à S. Jean Damascène, tout en mettant un point d'interrogation à côté de ce nom, et sans dire sur quoi

se fonde son hypothèse (H. Stevenson [junior]. *Codd. mss. graec. biblioth. vatic. Romae* 1885 p. 76). D'une part, la doctrine ascétique du recueil concorde assez bien avec celle d'Isaac (cf. Chabot op. cit. p. 73: de Isaaci ninivite doctrina ascetica); d'autre part, le rédacteur du texte grec a certainement eu entre les mains une recension en langue grecque des "duae viae". L'origine de notre ἐκλογή demeure donc un problème.

Mes occupations actuelles ne me permettent pas d'en rechercher l'auteur, ni les sources.

Mon but est seulement d'en publier le texte. Les premières sentences présentent de frappantes analogies, même littérales, avec les divers développements connus des "duae viae", surtout de la "via vitae". C'est leur côté intéressant. Il y a longtemps que de Rossi l'a remarqué (*Bull. di arch. crist.* 1886 p. 18 not. 2). M. Schlecht s'occupera aussi de cette question dans sa prochaine édition (grössere Ausgabe) de la Doctrine des Apôtres.

En général, nos sentences se rapprochent plutôt des Constitutions Apostoliques; quelquefois aussi, mais plus rarement, de la Didaché (v. g.: p. 52, ll. 5-7). Même certains passages ne se trouvent plus du tout dans les Constitutions, et présentent de lointaines ressemblances avec les écrits antérieurs (v. g.: ἐκλογή p. 58, l. 19, Version lat. de la doct. ap. VI. 5; ἐκλογή p. 49, l. 6, Barnabé XIX-1).

De même, on a déjà remarqué (Hennecke, *Die Grundschrift der Didache und ihre Recensionen: Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft*.... II 1901 p. 63) dans l'épître de Barnabé (XIX 9-10) le mot: "μνησθήσῃ ἡμέραν κρίσεως", incohérent dans le contexte, et auquel rien ne répond dans les écrits parallèles. Or, — c'est bien peu, c'est toutefois quelque chose — la phrase μνήσθητι τῆς κρίσεως se trouve dans notre texte (v. g.: p. 58, ll. 12).

Ceci suffit à montrer dans quel sens notre ἐκλογή ne sera pas absolument insignifiante: elle peut projeter quelque lumière sur le problème des "duae viae", et des écrits qui en dépendent.

Les deux manuscrits (V. vatican, P. palatin) ne semblent pas être en dépendance directe l'un par rapport à l'autre. Ils ne présentent malheureusement point un texte très pur; V est passable, P laisse beaucoup à désirer. Un anonyme à peu près contemporain du copiste de ce dernier manuscrit l'a corrigé dans une certaine mesure, tout en observant en marge (f. 47 r°. en haut) que s'il avait écrit lui-même ces lignes, il se serait mieux tiré d'affaire.

Ses corrections portent d'ailleurs principalement sur l'orthographe. (Dans ces pages, la correction est indiquée par la lettre p², et le texte primitif par p¹).

Des recueils de ce genre, faits à l'usage des monastères, furent naturellement l'objet de fréquentes transcriptions. Et tout en se chargeant de ce travail, les bons moines ne se firent point scrupule de modifier le texte original, — sans doute pour le rendre plus édifiant ! Des phrases entières se trouvent dans un seul des manuscrits, tantôt dans l'un, tantôt dans l'autre, plus souvent dans P.

Ces phrases paraissent bien presque toujours des interpolations. Cependant, cela n'étant pas une certitude, je les ai insérées quand même dans le texte; entre crochets. Certaines corrections ont été jugées nécessaires pour éviter un non-sens. Dans ce cas, le texte original se trouve en note. Quant aux inexactitudes relatives à l'emploi des majuscules, et aux variantes très nombreuses touchant les accents et les esprits, il n'a pas semblé utile de les noter, lorsqu'elles n'accompagnent pas une variante plus importante.

Enfin, pour abréger, les titres des livres cités sont désignés par des sigles: le septième livre des Constitutions Apostoliques, par AK; l'épître de Barnabé, par B; la Doctrine des XII Apôtres, texte grec, par Δ; traduction latine (Schlecht. Fribourg-Herder 1900) par L; les Canons ecclésiastiques des apôtres (ägyptische Kirchenordnung), par KO.

Κεφάλαια διάφορα τοῦ σοφοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰσαάκ τοῦ Σύρου καὶ ἀναχωρητοῦ ἐκλελεγμένα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου διάφορα καὶ πάνυ ὠφέλιμα ¹.

Δύο ὁδοί ^a εἰσιν, ἀγαπητοί, πρὸ προσώπου ἡμῶν· [ποῖαι
⁵ αὖται;] ² τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ δὲ προαίρεσις καὶ τὸ θέ-
 λειν ³ καὶ μὴ θέλειν ἡμῶν ⁴ αὐτῶν ἐστίν, οἷας ὁδοὺς θελήσωμεν ⁵
 ὁδεῦσαι, εἴτε τῆς ζωῆς εἴτε τοῦ θανάτου. Πανταχοῦ ἡ προαί-
 ρεσις αἰτίας ἐστὶ ⁶, πανταχοῦ ἡ γνώμη κυρία ⁷. [Ὅπου φόβος
 θεοῦ, ἐκεῖ ἀρετῆς ἀνάβασις· ὅπου κακία καὶ ἀμέλεια καὶ ῥαθυμία,
¹⁰ ἐκεῖ παρανομίας κατὰβασις. Σκόπει καὶ πρόσεχε τοῖς λεγομένοις·
 ὀφθαλμὸς ἐδόθη, ἵνα βλέπων δοξάζῃς τὸν δεσπότην, ἀλλ' ἐὰν μὴ
 καλῶς ⁸ χρήσῃ ⁹ τῷ ὀφθαλμῷ, μοιχείας ¹⁰ σοι γίνεται αἴτιος.
 Γλῶσσα ἐδόθη, ἵνα ὑμῆς τὸν δεσπότην, ἀλλ' ἐὰν μὴ καλῶς
 προσέχῃ ¹¹, βλασφημίας σοι γίνεται αἴτιος. Χεῖρες ¹² ἐδόθησαν,
¹⁵ ἵνα ἀνατείνῃς αὐτὰς εἰς εὐχὴν, ἀλλ' ἐὰν μὴ νήφῃς ¹³, εἰς πλεο-
 νεξίαν αὐτὰς ἐκτείνεις ¹⁴. Πόδες ἐδόθησαν, ἵνα περιπατῇς ¹⁵ εἰς
 καλοεργείας, ἀλλ' ἐὰν ἀμελῇς, τὰς πονηρὰς δι' αὐτῶν ἔξεις
 πράξεις. Ὅρας τὸν ἀμελῆ καὶ ῥαθυμὸν ¹⁶ καὶ τὰ σωτήρια φάρ-
 μακα, τὴν διδασκαλίαν λέγω, ἐὰν οὐ προσέχῃς ¹⁷, εἰς θάνατον
²⁰ ἐμβάλλει]. Πανταχοῦ ¹⁸ ἡ προαίρεσις ποιεῖ καὶ τὰ καλὰ ἔργα
 καὶ τὰ πονηρά. Ὡσπερ γὰρ εἰς τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν οὐ δεόμεθα

^a cf. Δ. I, 1. KO. I AK. I. B. XVIII etc.

¹ À la place de ce titre, P + Ἀνάγνωθι προσεχῶς. — ² P om. []. — ³ V προαί-
 ρεσις τὸ θέλη. — ⁴ p¹ ἐμ., V p² ἡμ. — ⁵ P θελήσαιμεν. — ⁶ V om. αἴτιος P om. ἐστὶ. —
⁷ V om. []. — ⁸ P μοὶ καλῶς. — ⁹ P χρήσι. — ¹⁰ P μοιχεία. — ¹¹ P πρόσχε. — ¹² p¹ χεί-
 ραις p² χεῖρες. — ¹³ p¹ νήφθῃ p² νήφῃς. — ¹⁴ P ἐκτείνῃς. — ¹⁵ p¹ περιπάτις p² περιπάτης. —
¹⁶ p¹ ῥάθυμον, p² ῥάθυμον. — ¹⁷ P προσέχεις. — ¹⁸ P πάντα γὰρ.

πόνου¹, οὕτως² οὐδὲ εἰς τὴν ἀρετὴν³, ἐὰν θέλωμεν καὶ ἔχω-
 μεν⁴ πόθον⁵ πρὸς τὸν θεὸν καὶ ὀρεγώμεθα⁶ τῶν ἐπουρανίων
 ἀγαθῶν. Πόθεν οὖν τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ γίνονται; ἐκ τοῦ
 θέλαιν καὶ μὴ θέλαιν⁷. αὐτὸ δὲ τὸ θέλαιν⁸ καὶ μὴ θέλαιν πό-
 θεν; παρ' ἡμῶν. Πόθεν γὰρ⁹ τὸ βλέπειν καὶ τὸ¹⁰ μὴ βλέπειν;⁵
 ἀπὸ τοῦ καμμύειν καὶ μὴ καμμύειν¹¹. Αὐτὸ δὲ τὸ¹² καμμύειν¹³,
 πόθεν; ἐξ ἡμῶν αὐτῶν. Τὸ γὰρ τέλειον κακόν, ἀγαπητοί, ἄλλο
 οὐδέν ἐστιν, εἰ μὴ τὸ παρακούειν τοῦ θεοῦ τὰ προστάγματα¹⁴,
 καὶ ὑποκύπτειν εἰς τὰ τοῦ διαβόλου ἔργα. Ἐκλεξαί¹⁵ τὴν ζωὴν
 διὰ τῶν καλῶν¹⁶ ἔργων, ἵνα ζήσης, καὶ μετὰ πολλοῦ ἀγῶνος¹⁰
 ποιεῖ¹⁷ τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ ἀνελλιπῶς¹⁸. Ἐγραψα δὲ
 καὶ κεφάλαια¹⁹ πάνυ ὥραῖα καὶ ψυχωφελῆ²⁰ πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν
 ἀπὸ διαφόρων βιβλίων, καὶ, εἰ θέλεις²¹ κληρονομήσαι²² τὰ οὐράνια
 ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς^a οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε²³ καὶ ἐπὶ
 καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη²⁴, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγα-¹⁵
 πῶσιν αὐτόν, ὀφείλεις καθ' ἡμέραν ἀναγινώσκειν ἐν ἀκριβείᾳ²⁵
 τὰ εἰρημένα κεφάλαια, ἕως καιρὸν ἔχεις, καὶ καταφρονεῖν τὰς
 περιστατικὰς τοῦ βίου φροντίδας²⁶, καὶ μετ' ἀκριβείας προσέχειν
 τοῖς λεγομένοις καὶ ἀγωνίζεσθαι ἰσχυρῶς²⁷ πρὸς²⁸ τὸ ποιεῖν τὰ
 λεγόμενα. Ταῦτα γὰρ ἐὰν μετ' ἀκριβείας καὶ προσοχῆς πολλῆς²⁰
 ἀναγινώσκωμεν καὶ ἀγωνιζώμεθα σὺν τῇ τοῦ θεοῦ συνεργείᾳ²⁹
 πρὸς³⁰ τὸ ποιεῖν τὰ λεγόμενα, ἀναφέρουσιν ἡμᾶς ὥσπερ διὰ κλί-
 μακος ἕως τῶν οὐρανῶν εὐκόλως καὶ εἰς τὰς σκηνὰς τὰς οὐρα-
 νίους καὶ εἰς τὰ ταμιεῖα τοῦ παραδείσου καὶ εἰς τὴν χαρὰν τὴν
 διαμένουσαν εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα^b, [ἀδελ-²⁵

a cf. I. Cor. II. 9. — b cf. Philip. III. 2.

¹ P πονηρά. — ² P οὕτως. — ³ V ἐν τῇ ἀρετῇ. — ⁴ P ἔχομεν. — ⁵ p¹ πόθων, Vp² πόθον. — ⁶ P ὀρεγόμεθα. — ⁷ p¹ θέλαιν, Vp² θέλαιν. — ⁸ p¹ θέλαιν, Vp² θέλαιν. — ⁹ V om. γὰρ. — ¹⁰ P om. τὸ. — ¹¹ P καμύειν. — ¹² V om. τὸ. — ¹³ P om. αὐτὸ δὲ τὸ καμ-
 μύειν. — ¹⁴ V τοῖς προστάγμασιν. — ¹⁵ p¹ ἐκλεξε, Vp² ἐκλεξαί. — ¹⁶ Vp² καλῶν, p¹
 κακῶν. — ¹⁷ p¹ ποίη Vp² ποίει. — ¹⁸ V ἀνελλιπῶς P ἀνελλιπῶς. Peut-être ἀνελλιπῶς
 cf. Sept. Sap. VII. 14, VIII. 18. — ¹⁹ au lieu de κεφάλαια, P = δι' ἄλλου. — ²⁰ P ψι-
 χοφελῆ. — ²¹ p¹ θέλεις, Vp² θέλεις. — ²² p¹ κληρονομήσει, corrigé en κληρονομήσει,
 Vp² κληρονομήσαι. — ²³ VP εἴκουσε. — ²⁴ V ἀνέβη, P ἀνέβη. — ²⁵ VP ἀκριβεία. —
²⁶ P τῶν προσκαίρων τοῦ βίου καὶ φροντίδων. — ²⁷ p¹ εἰσχυρῶς Vp² ἰσχυρῶς. — ²⁸ P εἰς
 V πρὸς. — ²⁹ P τὴν τοῦ θεοῦ συνεργείαν V τῇ τοῦ θεοῦ συνεργείᾳ. — ³⁰ P καὶ πρὸς.

φοί] ¹, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχον ². Πάντα γὰρ τὰ βλεπόμενα [τοῦ βίου
 τούτου] ³ πρόσκαιρά [εἰσι ⁴, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια], καὶ
 διὰ ⁵ τοῦτο σπεύσωμεν ⁶, ἀγαπητοί, ἵνα διὰ ⁷ καλῶν ἔργων καὶ
 πολιτείας ἀγαθῆς κληρονομήσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθά. Ἐκεῖ ἔσται
 5 τὸ φῶς καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἀπόλαυσις τῶν ἀγωνιζομέ-
 νων ⁸. [Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
 σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ
 ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν] ⁹.

10 Ἀρχή ¹⁰ πρὸ ^a πάντων φοβοῦ τὸν θεὸν καὶ ¹¹ μνημόνευε αὐ-
 τοῦ πάντοτε. Ἀγάπα κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς
 σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυ-
 τόν. Πᾶν ὁ μὴ θέλεις ¹² γενέσθαι σοι, καὶ σὺ ¹³ τοῦτο ἄλλῳ μὴ
 ποιήσης. Ἐὐλόγει τοὺς καταρωμένους σε, προσεύχου ὑπὲρ τῶν
 15 ἐπηρεαζόντων ¹⁴. Ἀγάπα τοὺς ἐχθρούς σου· ποία ἡμῖν ¹⁵ χάρις
 ἐστίν, ἐὰν ἀγαπῶμεν τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς ¹⁶; Μὴ ^b μνησι-
 κακήσης ποτὲ ὁμοιοπαθεῖ σου ἀνθρώπῳ ¹⁷ μηδὲ μισήσης ποτὲ ¹⁸
 τίνα ¹⁹. Μὴ ὑβρίσης πένητα ἢ χῆραν ἢ ὀρφανὸν καὶ παροξύνῃς ²⁰
 τὸν ποιήσαντα αὐτόν ²¹. Μὴ ^c ἔσο θυμώδης μηδὲ ὀργίλος μηδὲ
 20 κραυγάζῃς ποτὲ δικαίως ἢ ἀδίκως. Μὴ ἔστω ^d ὁ λόγος σου κε-
 νὸς ²² μηδὲ ἀργολογῇς ²³ ποτέ, μηδὲ ἀκαίρως ²⁴ γελᾷς. Ἀπέχου ²⁵
 τῶν ^e σαρκικῶν καὶ βιωτικῶν ²⁶ ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ἡδονῶν τοῦ
 κόσμου. Ἐάν ²⁷ τίς σοι ²⁸ δῶ ῥάπισμα εἰς τὴν σιαγόνα, στρέψον

^a cf. pour ces 5 phrases = Δ I. 2. 3; L I. 2; B XIX. 2; KO IV. V; AK II.—

^b cf. Δ II. 3. L II. 3. B XIX. 4. KO VI. AK IV. Prov. XII. 28. — ^c cf. Δ III. 2. L III. 2. KO VII. AK V. — ^d cf. ΔL II. 5. KO VI. AK IV. Math. XII. 36. — ^e pour les six phrases suivantes, cf. Δ I 4-5. AK II.

¹ P om. []. — ² V ὑπάρχει, corr. d'après Philip. III. 2. — ³ P om. []. —

⁴ P om. []. — ⁵ P δι V διὰ. — ⁶ P σπουδάζωμεν. — ⁷ P om. διὰ. — ⁸ p¹ ἀγωνιζο-
 μένων Vp² ἀγωνιζομένων. — ⁹ P om. []. En revanche P εἰσὶ δὲ τὰ κεφάλαια τὰ πάνυ
 ὠφέλιμα καὶ ὠραῖα ταῦτα. Ἐκλογὴ ἀπὸ διαφόρων βιβλίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυ-
 σοστόμου. κεφάλαια ρ'. — ¹⁰ P om. ἀρχή. — ¹¹ P καὶ ἀεὶ. — ¹² P ὁλῆς. — ¹³ P σοι,
 V συ. — ¹⁴ V ἐπηρεαζόντων. — ¹⁵ p¹ ὑμῖν, p² ἡμῖν. — ¹⁶ V ποία γὰρ ὑμῖν χάρις ἐστὶν
 ἐὰν ἀγαπᾶτε... corrigé d'après Math. V. 46. — ¹⁷ P ὁμοιοπαθεῖ σου ἄνθρωπον. — ¹⁸ V
 om. ποτέ. — ¹⁹ P ποτέ σου τίνα. — ²⁰ P παροξύνῃς V παροξύνεις. — ²¹ V ajoute θεόν. —
²² p¹ κοινὸς p² V κενός. — ²³ V ἀργολογεῖς, P ἀργολογῇς. — ²⁴ P ἀκαίρως. — ²⁵ V πέχου
 (om. ᾿Α), P ἀπέθου. — ²⁶ P κοσμικῶν. — ²⁷ V ἂν (om. ᾿Ε). — ²⁸ V σε.

αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. Ἐάν ¹ ἀγγαρεύσῃ σέ τις ² μίλιον ³ ἐν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. Ἐάν τις σοι κριθῆναι μέλλῃ ⁴ καὶ τὸν ⁵ χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιόν σου ⁶. Τῷ αἰτοῦντί σε ⁷ δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σου δανείζασθαι ⁸ μὴ ἀποστραφῆς. Πᾶσιν ὀφείλεις ⁹ δίδοναι ἐξ οἰκείων πόνων, τίμα γάρ, φησί, ⁵ τὸν κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων ^a, οὐ φονεύσεις ^b, οὐ μοιχεύσεις ¹⁰, οὐ κλέψεις ¹¹, οὐ παιδοφθορήσεις, ὅτι ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κοιμώμενος μετ' ἄρσενος ¹². [οὐ πορνεύσεις, οὐκ ἐμβλέψεις ¹³ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίου σου μετὰ περιεργείας, μηδὲ ἐπιστήσεις σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν. Ἀλλοτρίαν μερίδα ¹⁴ μὴ προσεγγίσης ¹⁵, ἀλλὰ πῖνε ὕδατος ἀπὸ σῶν ἀγκίων καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς. Οὐ κλέψεις. Ἀχαρ γάρ ^c κλέψας ¹⁶ ἐν Ἱερικῷ λίθοις βληθεὶς τοῦ ζῆν ὑπέστηλθε]. Μὴ ψεύσῃ ¹⁷ ποτέ. [Γιεζει γάρ ψευσάμενος ἐκκληρονόμησε τοῦ Νεεμᾶν τὴν λέπραν] ^d. Μὴ ¹⁸ γένη φιλάργυρος ὡς ὁ Ἰούδας· αὐτὸς γάρ τὸν κύριον παρέδωκε διὰ ¹⁵ φιλαργυρίαν. [οὐ μαγεύσεις, οὐ φαρμακεύσεις, οὐ φονεύσεις βρέφος ἐν τῇ φθορᾷ] ¹⁹. οὐκ ἐπιθυμήσεις τὰ τοῦ πλησίου ²⁰ ἀπὸ μεγάλου καὶ ἕως ἐσχάτου πράγματος. Μὴ ὁμώσεις ὅλως ²¹ ποτέ εἰς οἰονδήποτε ²² πρᾶγμα μήτε ὀρκίσεις ²³ ποτέ τινα. Μὴ συκοφαντίσης ²⁴ πένητα, ὅτι ὁ ²⁵ συκοφαντῶν πένητα παροξύνει ²⁶ τὸν ποιήσαντα ²⁰ αὐτὸν θεόν. Μὴ ^e καταλαλήσης ποτέ τινα ²⁷, ὅτι τὸν καταλαλοῦντα τὸν ²³ πλησίον αὐτοῦ ἀποστρέφεται αὐτὸν ὁ θεός. Μὴ ἔσῃ ²⁹ γλωσσώδης μηδὲ φλύαρος, ὅτι ἄνθρωπος γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται. Μὴ ³⁰ ἔσῃ ³¹ πλεονέκτης, ὅτι ὁ ³² πλεονεκτῶν τὸν

^a cf. Prov. III. 9. — ^b cf. Δ II. 2. B XIX. 4. KO VI. AK II. — ^c cf. Jos. VI-VII. Pour les deux [] et la suite, cf. Δ II 2. 3. B XIX 6. KO VI. AK II-III. — ^d II Reg. VI. — ^e cf. AK III-IV. Prov. XIV. 31. Hab. II. 9.

¹ P ἐάν γάρ. — ² V om. τις. — ³ p¹ μίλεον, p² μίλιον. — ⁴ P θέλῃ. — ⁵ p¹ τῶν, p² V τον. — ⁶ V om. σου. — ⁷ V σοι. — ⁸ sic P - V δανείσασθαι. — ⁹ P οφείλεις. — ¹⁰ p¹ μηχεύσεις p² V μοιχεύσεις. — ¹¹ οὐ κλέψεις om. P cf. infra. — ¹² sic P. V corrige vraisemblablement par prudence πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀνομίαν. - V om. []. — ¹³ P ἐμβλέψης. — ¹⁴ P μερίδα. — ¹⁵ P προσεγγύσεις. — ¹⁶ P βλεψας.... βλυθεῖς. — ¹⁷ P ψεύσει. — ¹⁸ P Μμῇ. — ¹⁹ P ἀφορᾷ. — ²⁰ p¹ πλησιῶν p² πλησίον. — ²¹ P ὁμώσεις ὅλως V ὁμώσεις ὅλος. — ²² P ὁδήποτε. — ²³ P ὀρκήσεις. — ²⁴ P συκοφαντίσης. — ²⁵ P om. συκοφαντίσης πένητα ὅτι ὁ. — ²⁶ P παροξίνης. — ²⁷ sic P - V τίνος. — ²⁸ sic P - V τῷ. — ²⁹ P ἔσει V ἔσο. — ³⁰ sic P - V οὐκ. — ³¹ sic V - P ἔσω. — ³² ὁ om. P.

πλησίον ¹ παροργίζει τὸν κύριον. Μὴ ἔσῃ ὑποκριτής, ἵνα μὴ
 τὸ ² μέρος σου μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θῇς ³. Μὴ ^a γίνου ⁴ ὑπερ-
 ῥήφανος· ὑπερρηφάνοις ⁵ γὰρ ὁ κύριος ἀντιτάσσεται ⁶. Οὐ λήψῃ
 πρόσωπον ἐν κρίσει, ὅτι τοῦ κυρίου ἡ κρίσις ⁷. Φεῦγε ⁸ ἀπὸ παν-
 5 τὸς κακοῦ [ἀπέχου γάρ, φησὶν, ἀπὸ κακοῦ] καὶ οὐ φοβηθήσῃ ⁹.
 Μὴ γίνου βάσκανος, μηδὲ μανικὸς ἢ θρασύς, ἵνα μὴ πάθῃς τὰ
 τοῦ Καὶν καὶ τοῦ Σαούλ. Μὴ γίνου ^b μέθυτος μηδὲ ῥιψόφθαλμος,
 ἐκ γὰρ τούτων μοιχεῖται ¹⁰ καὶ πορνεῖαι γίνονται, [καὶ πᾶν ἔργον
 τοῦ διαβόλου] ¹¹. Μὴ γίνου ὑψηλόφρων καὶ μετέωρος ὡς ὁ φα-
 10 ρισαῖος, ὅτι πᾶς ὁ ὑψὼν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. Μὴ γίνου ^c σκλη-
 ροκάρδιος, μὴ θυμώδης, ὅτι ὁδηγοί ¹² εἰσι ¹³ ταῦτα πρὸς βλασφη-
 μίαν. Ἔσο ¹⁴ μακρόθυμος καὶ πραύς, ὅτι ἀνὴρ ¹⁵ μακρόθυμος πολὺ
 εὐφρονήσει ¹⁶. [Μὴ ^d ἐπιτάξῃς ¹⁷ τῷ δούλῳ σου ἢ τῇ παιδίσκῃ
 σου ἐν πικρίᾳ ψυχῆς, μή ποτε στενάξωσιν ἐπὶ σοὶ καὶ ἔσται ¹⁸
 15 σοι ὀργὴ παρὰ κυρίου. Μὴ δῶς τόπον ¹⁹ ἀνθρώπῳ καταρᾶσθαι
 σοι, μήποτε καταρωμένου σεαυτοῦ εἰσακουσῇται ²⁰ αὐτοῦ ὁ ποιή-
 σας αὐτὸν καὶ στραφῇ ἢ κατάρῃ πρὸς σέ. Τοὺς ^e ἀδελφούς σου
 καὶ συγγενεῖς σου μὴ ὑπερίδῃς· τοὺς γὰρ οἰκείους, φησί, τοῦ
 σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψῃ]. Τὰ ^f συμβαίνοντά σοι πάντα εὐ-
 20 μενῶς δέχου καὶ τὰς περιστάσεις ²¹ ἀλύπως φέρε ²², εἰδὼς ὅτι
 μισθός σοι παρὰ θεῷ δοθήσεται. Τὸν ^g λαλοῦντά σοι τὸν λόγον
 τοῦ θεοῦ προθύμως ἄκουε, ὅπου γὰρ ἡ περὶ ²³ τοῦ ²⁴ θεοῦ διδα-
 σκαλία, ἐκεῖ θεὸς πάρεστι. Ἐκζήτει καθ' ἡμέραν τοὺς βίους τῶν
 ἁγίων καὶ τὰς διδασκαλίας αὐτῶν, ἵνα ἀναπαύῃ ²⁵ τοῖς λόγοις
 25 αὐτῶν. οὐκ ^h εἰσελεύσῃ ²⁶ ἐν προσευχῇ σου ἐν ἡμέρᾳ πονηρίας ²⁷

a cf. AK v. — b cf. AK vi. — c cf. AK vii. — d cf. AK xiii. — e cf. AK xii. —
 f cf. AK viii. — g cf. ΔL iv i. B xix 9. KO xii. AK ix. — h cf. AK xvii.

¹ P παροργίζει τὸν κν. V αὐτοῦ ὡς εἰδωλολάτρης παρὰ τῷ ἀποστόλῳ κρίνεται. —
² P τῷ. — ³ p¹ τεθῇ p² τεθεῖ. V θῇ. AK θῇς. — ⁴ P γίνου. — ⁵ V p¹ ὑπερρηφάνοις
 p² ὑπερρηφάνεις. — ⁶ P ἀντιτάσσεται κύριος. — ⁷ P τοῦ κοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ κρίσις
 δικαία ἐστὶ. — ⁸ V εὐγε (om. φ) — V om. [. — ⁹ P φοβηθήσῃ. — ¹⁰ p¹ μὴχοίαι p² V
 μοιχεῖται. — ¹¹ P om. [. — ¹² P ὁδηγεῖ. — ¹³ P om. εἰσί. — ¹⁴ p¹ ἔσω p² ἔσο. —
¹⁵ P om. ἀνὴρ. — ¹⁶ P πολλὰς εὐφρονήσει V πολὺς ἐνφρονήσει. — ¹⁷ P ἐπιτάξεις. —
¹⁸ P ἔστε. — ¹⁹ p¹ τόπων p² τόπον. — ²⁰ P εἰσακούσεται. — ²¹ P περιστάσης. — ²² φέρε
 P om. — ²³ P ὑπερῖ. — ²⁴ P om. τοῦ. — ²⁵ P ἀναπαύει. — ²⁶ εἰσηλεύσει. — ²⁷ sic P, V
 πικρίας.

σου, πρὶν ἀναλύσης ¹ τὴν πικρίαν σου. Δεῖ γάρ σε εἶναι πάντοτε ἐν μεγίστῃ ὑπομονῇ, ἐν ἀνδρείᾳ καὶ φόβῳ ² θεοῦ καὶ ἐν μακροθυμίᾳ ψυχῆς ³. Δεῖ ⁴ σε εἶναι ἐν προσευχῇ ἐκτενεῖ ⁵ καὶ δεήσει μετὰ στεναγμῶν καὶ ἀσκησίῳ σώματος. Δεῖ ⁶ σε εἶναι ἐν φυλακῇ καρδίας, ἐν ἀγνείᾳ γλώσσης ⁷ καὶ ἐν ⁸ ἐγκράτειᾳ ὀφθαλμῶν καὶ ⁵ ἀκοῆς. Δεῖ σε ⁹ ἀτιμαζόμενον μὴ ὀργίζεσθαι, μηδὲ ἀποδιδόναι ¹⁰ κακὸν ἀντὶ κακοῦ [ποτέ τι] ¹¹. Δεῖ σε ¹² μὴ προσέχειν πταίσμασιν ἐτέρων, μηδὲ ἐπαίρεσθαι ἢ κενοδοξεῖν ¹³. Δεῖ σε λογίζεσθαι ἑαυτὸν ὑποκάτω παντός ἀνθρώπου ¹⁴ καὶ ἀνάξιον ¹⁵ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Δεῖ σε ¹⁶ εἶναι πάντοτε ἐν εἰρήνῃ, ἐν ἀποταγῇ ὕλης ¹⁰ πραγμάτων καὶ τῶν κατὰ σάρκα πάντων. Δεῖ ¹⁷ σε εἶναι ἐν πτωχείᾳ πνεύματος, ἐν εὐσεβείᾳ, ἐν νηστείᾳ ¹⁸ τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ ¹⁹ ἐν μετανοίᾳ καὶ ἐν ²⁰ κλαυθμῷ. Δεῖ σε ἀγωνίζεσθαι κατὰ τῶν πολέμων τῶν δαιμόνων ²¹ καὶ κατὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ τῆς πυρώσεως τῆς σαρκός. Δεῖ σε εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ, ἐν ²² ἐρ- ¹⁵ γοχείρῳ, ἐν ἀγρυπνίᾳ ²³, ἐν πείνῃ ²⁴, ἐν δίψῃ, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι καὶ καύματι. Δεῖ σε εἶναι ἐν ἐλεημοσύνῃ πολλῇ πρὸς τοὺς δεομένους καὶ μὴ ἀποστρέφεσθαι τὸν αἰτοῦντα ²⁵. Δεῖ σε ²⁶ εἶναι ἐν ἀγάπῃ πολλῇ πρὸς τὸν πλησίον, ἐν πραότητι καὶ ἐν ²⁷ στεναγμοῖς ἀδιαλείπτως ²⁸. Μὴ δώσης ²⁹ τὸ χρυσίον ³⁰ σου ἐπὶ τόκῳ ³¹, ²⁰ μήποτε ὀργισθῇ σοι ³² κύριος. Δεῖ σε ³³ τιθέναι τὴν μέριμνάν σου ³⁴ πᾶσαν ἐπὶ τὸν ³⁵ κύριον, καὶ διαλογίζεσθαι ³⁶ νύκτα ³⁷ καὶ ἡμέραν τὰς ἐκεῖθεν μονάς. Δεῖ σε ἀόκνως ³⁸ εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ καὶ ἵστασθαι μετὰ φόβου θεοῦ ἕως ³⁹ τῆς ἀπολύσεως. Δεῖ σε ἀπερισπάτως καὶ ἀόκνως ποιεῖν ⁴⁰ τὰς δοξολογίας τοῦ θεοῦ ²⁵

¹ sic V, P ἕως σου ἀναλύσει. — ² P φοβοῦ. — ³ P ψυχῆς. — ⁴ P δεῖ γάρ. — ⁵ P ἐκτενεῖ. — ⁶ P δεῖ γάρ. — ⁷ sic P, V γλώττης. — ⁸ P om. ἐν. — ⁹ P σαι. — V σε εἶναι. — ¹⁰ P ἀποδοῦναι. — ¹¹ P om. []. — ¹² P σαι. — ¹³ P κενοδοξεῖν. — ¹⁴ P πάντων ἀνθρώπων. — ¹⁵ V ajoute καὶ. — ¹⁶ P donne cette phrase avant Δεῖ σε ἀτιμαζόμενον... — ¹⁷ V εἶ (om. Δ). — ¹⁸ P ἐν νηστείᾳ τὸ κατὰ... — ¹⁹ P om. καὶ. — ²⁰ V om. ἐν. — ²¹ P πολέμων, p¹ δαιμόνων p² δαιμόνων. — ²² P καὶ au lieu de ἐν. — ²³ P ἀγρυπνεία. — ²⁴ P πίνει. — ²⁵ P τῶν αἰτοῦντων. — ²⁶ P donne cette phrase avant Δεῖ σε εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. — ²⁷ P om. ἐν. — ²⁸ p¹ ἀδιαλείπτως. Vp² ἀδιαλείπτως. — ²⁹ P δώσεις. — ³⁰ P χρυσίων. om. cov. — ³¹ p¹ τόκον. Vp² τοκῷ. — ³² P ὀργισθήσοι. — ³³ V om. σε. — ³⁴ P om. σου. — ³⁵ P om. τόν. — ³⁶ V διαλογίσθαι P διαλογίζεσθαι. — ³⁷ P νύκταν. — ³⁸ P ἀόκνος. — ³⁹ P μέγχι. — ⁴⁰ p¹ ποιεῖν Vp² ποιεῖν.

πάντοτε δίχα διαλογισμῶν. Δεῖ σε τὰ τῆς ἐκκλησίας διηγεῖσθαι ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἃ ἤκουσας ἐκ τῶν θείων ¹ καὶ θεοπνεύστων γραφῶν. Οὐ δεῖ ² σε λέγειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ βιωτικὰ ³ πράγματα, μηδὲ τὰ τῆς οἰκίας, ἢ περὶ ἀγρῶν ἢ περὶ ⁴ ἀμπελώνων. Μετὰ προθυμίας ⁵ ἐξαγόρευσόν ⁵ σου τὰς ἀμαρτίας, ἵνα δυνήθῃς ⁶ ἐξευμενίσασθαι τὸν δεσπότην. Μὴ προσεύχου ^a τὰ σὰ θελήματα γενέσθαι, ἀλλ' ὡς ἐδιδάχθης ⁷ προσεύχου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου ἐν ἐμοὶ κ. ἐ. ζήτει ἐν τῇ προσευχῇ ⁸ σου πρῶτον τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν βασιλείαν ^b τῶν οὐρανῶν ⁹ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα προστεθήσεται ¹⁰ σοι. Μὴ μόνον περὶ οἰκείων ἀμαρτημάτων προσεύχου ἄφесιν ¹¹, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ παντός ἀνθρώπου. Ἐπεικῶς καὶ ἀταράχως προσεύχου καὶ δίχα πάσης μνησικακίας καὶ ῥυπαρῶν ¹² λογισμῶν. Παρασκευάζου ἐν ¹³ προσευχῇ σου ὥσπερ ἔμπειρος ¹⁴ ἀγωνιστής, ἵνα μὴ σε πτοήσῃ ¹⁵ ἡ τῶν δαιμόνων φαντασία· ὅταν ¹⁵ προσεύχῃ ¹⁶, ὀφείλεις ¹⁷ πᾶν ψεῦδος καὶ πάντα ¹⁸ ὄρκον ἐκκόπτειν ¹⁹ ἀπὸ σου καὶ πᾶσαν φροντίδα βιωτικὴν. Δεῖ σε μέχρι τοῦ ²⁰ θανάτου ἀντικαθίστασθαι ²¹ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀγωνιστικῶς, ὡς δόκιμος στρατιώτης. Ἐν καιρῷ τῆς προσευχῆς ἀκτήμων ²² γένου μηδὲ τῶν γηϊνῶν ²³ φροντίζων τὸ σύνολον. Μὴ ²⁴ θελήσῃς ²⁵ ὡς ²⁶ σοι ²⁶ δοκεῖ εὐχεσθαι, ἀλλ' ὡς ἀρέσκει θεῷ γενέσθαι τὰ κατὰ σέ· ²⁷ οἶδε γὰρ ὁ θεὸς τὸ συμφέρον σου. Μετὰ ταπεινώσεως ὡς ὁ τελώνης προσεύχου ²⁸, καὶ μὴ μετὰ ²⁹ ὑψηλοφροσύνης ὡς ὁ φαρισαῖος ³⁰. Σπούδαζε, ὅταν σοι ἐπέρχωνται λογισμοὶ πονηροί, εὐθέως δι' ἐξαγορεύσεως ³¹ τούτους ἐκδιώκειν. Μὴ αἰσχύνου ³² ἐξαγορεύειν σου τὰς ἀμαρτίας· ἐξαγορεύων γὰρ αὐτὰς τῷ σῷ πατρί, συντρίψεις ³³ τὴν τοῦ δράκοντος κεφαλὴν. Εἰ προσέρχῃ ³⁴ καὶ

a cf. Δ VIII. 2. AK XXIV. — b cf. Math. VI. 33. Luc. XII. 31.

¹ P τοῦ θεοῦ. — ² P donne cette phrase avant δεῖ σε τὰ τῆς ἐκκλ. — ³ p¹ βιωτικὰς, Vp² βιωτικὰ. — ⁴ V om. περὶ. — ⁵ P ἐξαγόρευε. — ⁶ p¹ δυνάθῃς p² δυνήθεις. — ⁷ P ἐδιδάχθης. — ⁸ p¹ προσευχῆς Vp² προσευχῇ. — ⁹ V om. τῶν οὐρανῶν. — ¹⁰ V προστεθήσονται. — ¹¹ P ἄφесιν προσεύχου. — ¹² V πονηρῶν. — ¹³ P σειν. — ¹⁴ P ἐμπήρορ. — ¹⁵ P θροήσει. — ¹⁶ V προσευχέσθαι. — ¹⁷ P οφείλεις. — ¹⁸ P πᾶν. — ¹⁹ P ἐκκόπτειν V ἀπόκοψον. — ²⁰ V om. τοῦ P μέχρι τοῦ. — ²¹ P καθίστασθαι. — ²² V ἀκτίμων. — ²³ P γηϊνων. — ²⁴ P Μηδέν. — ²⁵ P θελήσεις. — ²⁶ P σει. — ²⁷ P ἄλλω ἀρέσαιο κατασέ. — ²⁸ P εὐχου ὡς ὁ τελώνης. — ²⁹ P καὶ μὴτὰ. — ³⁰ P φαρισαῖος. — ³¹ P ἐξαγορίας. — ³² P ἐσχύνου. — ³³ P συντρίψης. — ³⁴ P προσέρχει.

βούλη δουλεύειν θεῷ¹, ἐτοίμασον τὴν καρδίαν σου εἰς πειρασμούς
καὶ θλίψεις. Οὐ δεῖ σε ἀπατάσθαι χορτασίᾳ κοιλίας, μηδὲ ἐξέλ-
κεσθαι τῇ τοῦ φάρυγγος ἡδονῇ, μηδὲ τῶν λοιπῶν ἀπαγορευμέ-
νων² βρωμάτων. Δεῖ³ σε δουλαγωγεῖν⁴ τὸ σῶμα διὰ νηστείας⁵
καὶ ἀγρυπνίας καὶ κόπου καὶ ἀναγνώσεως τῶν θείων γραφῶν.⁵
Δεῖ σε συνάγειν τὴν καρδίαν σου πάντοτε εἰς τὸν⁶ φόβον τοῦ
θεοῦ καὶ τῆς γεέννης τοῦ πυρὸς μνημονεύειν⁷ καὶ τοῦ⁸ πύθου
τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οὐ δεῖ σε⁹ ἀπὸ πολλῶν ἐδεσμάτων¹⁰
τρέφειν τὸ σῶμα· πληρουμένη γὰρ ἡ γαστήρ ὕπνον ἐπάγει βαρύν.
Ὁμίχλη¹¹ καλύπτει¹² ἡλιακὰς ἀκτῖνας, καὶ νοῦν σκοτίζει¹³¹⁰
πλησμονὴ βρωμάτων. Μὴ στήσης¹⁴ τὴν διάνοιάν σου εἰς αἰσ-
χρὰς¹⁵ καὶ ἐπιβλαβεῖς¹⁶ ἐνθυμήσεις¹⁷ [καὶ εἰς ἡδονάς], ἵνα μὴ
γένηται¹⁸ ἐν σοὶ¹⁹ κακὴ συγκατάθεσις²⁰. [ὅσον²¹ χρονίζει ὄψις
γυναικὸς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τοσοῦτον πλείονα τὴν ἐπιθυμίαν ἐργά-
ζεται. Φεῦγε συντυχίας γυναικῶν ἀσέμων· αἱ συντυχίαι²² γὰρ¹⁵
αὐτῶν γίνονται σοι ἄγκιστρα ἔλκοντα εἰς ἀπώλειαν. Δεῖ σε²³ μᾶλ-
λον²⁴ προσεγγίσειν πυρὶ καιομένῳ ἢ γυναικὶ νέᾳ καὶ ἀσέμνῳ· ἰὸς γὰρ
ἐστὶ θανατηφόρος²⁵. Μὴ σε ἀπατάτω κάλλος γυναικὸς, ὅτι παρὰ
τὸ κῆμα τῆς θαλάσσης Χάρων βυθίζει. Μὴ προσομιλήσης ἐπὶ πολὺ²⁶
ἀσέμνῳ²⁷ γυναικὶ, ἵνα μὴ ἀνάψῃ²⁸ ἐν σοὶ ἡδονῆς φλόγα καὶ ἐνμω-²⁰
ρίσῃ τὴν ψυχὴν σου]. Ὡσπερ γὰρ σπινθὴρ ἐν²⁹ ἀχύρῳ χρονίσας
ἐγείρει φλόγα, οὕτως μνήμη γυναικὸς παραμένουσα ἐξάπτει³⁰
ἐπιθυμίαν. Πρὸς πᾶσαν ἀγαθὴν ἐργασίαν³¹ παρασκευάζου καὶ τὸ
εἶναί σε πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ ὑπομονητικὸν καὶ μακρόθυμον.
Μὴ ἀγαπήσης³² τὸν κόσμον καὶ οὐδέποτε λυπηθῇς³³, κατα-²⁵
φρόνει δὲ αὐτοῦ καὶ ἔσῃ ἐν χαρᾷ³⁴ πάντοτε· ὁ καταφρονῶν τοῦ
κόσμου τούτου οὐδέποτε ὀχληθήσεται ὑπὸ λογισμῶν λύπης. Μὴ

¹ sic P, V οἱ προσέχειν βούλει δουλεύειν Θεῷ. — ² sic P, V ἀπαγορευμένων. —
³ V εἰ (om. Δ) P σαι. — ⁴ P δουλεωγὴν. — ⁵ P σῶμα δι' ἀγρυπνίας. — ⁶ P om. τὸν
et τοῦ. — ⁷ P om. μνημονεύειν. — ⁸ P εἰς τὸν πύθον. — ⁹ P σαι. — ¹⁰ P ἐδεσμάτων
πολλῶν. — ¹¹ p¹ ὁμίχλης Vp² ὁμίχλη. — ¹² P καλύπτει. — ¹³ P σκοτείζει. — ¹⁴ P στή-
σεις. — ¹⁵ P ἐσχρὰς. — ¹⁶ P ἐπιβλάβους. — ¹⁷ P ἐπιμήξεις. V om. [.]. — ¹⁸ V γένῃ. —
¹⁹ P om. ἐν σοὶ. — ²⁰ P κατόρθωσις. — ²¹ V om. [.]. — ²² P συντυχίαι. — ²³ P σαι. —
²⁴ μᾶλλον om. P. — ²⁵ p¹ θανατηφόρος p² θανατηφόρος. — ²⁶ P πολλῇ. — ²⁷ p¹ σέμνω
p² ἀσέμνω. — ²⁸ P ἄναψι. — ²⁹ P ajoute τὴν. — ³⁰ P ἐξάπτει. — ³¹ P ἐργασίαν ἀγα-
θὴν. — ³² P ἀγαπήσεις. — ³³ P λυπηθήσει. — ³⁴ P αὐτὸν καὶ ἐν σοὶ εὐχαρᾷ.

γένη¹ κενοδοξος μήτε ἐν² μορφῇ, μήτε ἐν βαδίσματι, μήτε ἐν
 φωνῇ [μήτε ἐν συντυχίᾳ]³, μήτε ἐν εὐχῇ ἢ ἐν λοιποῖς κατορ-
 θώμασιν. Βότρως ἐπισυρόμενος τῇ γῇ σήπεται⁴ ταχέως·⁵ οὕτως
 καὶ⁶ ἀρετὴ ἀπόλλυται, ἐὰν γένηται⁷ μετὰ κενοδοξίας⁸. Ὡς περ
 5 ἀχύρου καπνόν οὐ προσδέχεται ὁ θεός εἰς ὁσμὴν θυμιάματος, οὐ-
 τως οὐδὲ κενოდόξου ἀρετὴν τὸ σύνολον ἀποδέχεται. Τί ὑπερηφα-
 νεύεις⁹, ἄνθρωπε, πηλὸς ὢν καὶ σαπρία; Τί τὸν αὐχένα ἐπαίρεις
 τὸν μετ' ὀλίγον¹⁰ σηπόμενον; Τί ὑπὲρ τὰς νεφέλας ἐπαίρη¹¹;
 ἰδὲ¹² ὅτι γῇ εἴ¹³ καὶ σποδὸς καὶ μετ' ὀλίγον¹⁴ εἰς τέφραν καὶ
 10 κόνιν¹⁵ ἀναλύη¹⁶. Μέγας εἶ, ἄνθρωπε, καὶ τίμιος καὶ καθαρός,
 ἕως βοήθειαν ἔχεις¹⁷ ἀπὸ τοῦ θεοῦ·¹⁸ κτίσμα¹⁹ θεοῦ²⁰ εἶ, μὴ ἀθέ-
 τής²¹ τὸν κτίσαντα. [Βοηθεῖς(?)²² ἀπὸ θεοῦ· μὴ ἄρνού τὸν εὐερ-
 γέτην]· κατώρθωσας τὴν²³ ἀρετὴν, ἀλλ' ἐκεῖνος συνήργησε. Μὴ
 γίνου ἀκηδιστής, μηδὲ ἀναγινώσκων χασμῆσαι²⁴, μηδὲ πρὸς
 15 ὑπνον καταφέρη²⁵ εὐχερῶς. Ἀποδίωκε ἀκηδῖαν ἐν προσευχῇ καὶ
 πρότεχε μετ'²⁶ ἀκριβείας τοῖς ῥήμασι τῶν ψαλμῶν. Μὴ φαν-
 τάζηται²⁷ ὁ λογισμὸς σου, ὅπου μετεωρισμοὶ²⁸ καὶ ἄριστα καὶ
 πότοι γίνονται²⁹. Ἐργάζου^a ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νυκτὸς καὶ
 ἡμέρας πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα. Φυλαξώμεθα^b, μὴ θησαυ-
 20 ρίζειν ἑαυτοῖς χρήματα, ἅπερ μετ' ὀλίγον ὠφελῆσαι ἡμᾶς οὐ δύ-
 νανται. Πολυκτῆμων³⁰ καὶ φιλάργυρός³¹ ἐστὶ πεφορτισμένον
 πλοῖον, καὶ ἐν ζάλῃ κυμάτων εὐχερῶς καταποντίζεται. [πολυκτῆ-
 μων³² καὶ φιλάργυρος³³ δέδεται ταῖς μερίμναις³⁴ καὶ καθάπερ
 κύων³⁵ ἀλύσει προσδέδεται. Ὡς περ ἡ θάλασσα οὐκ ἐμπίπλεται³⁶
 25 ἀπὸ τῶν ποταμῶν³⁷ πλήθους, οὕτως οὔτε φιλάργυρος³⁸ πληροῦται

a cf. 1 Thess. II. 9. — b cf. Math. VI. 9.

¹ P γενοῦ. — ² P om. ἐν. — ³ P om. [.]. — ⁴ σέσηπται. — ⁵ P ταχίως. —
⁶ P ajoute ἢ. — ⁷ P γίνεται. — ⁸ p¹ κενοδοξος Vp² κενοδοξίας. — ⁹ V ὑπερηφανεύη. —
¹⁰ P ὀλίγων. — ¹¹ V πίτασαι. — ¹² P οἶδε. — ¹³ P place εἴ après σποδός. — ¹⁴ P ὀλί-
γων. — ¹⁵ P κόνιν. — ¹⁶ ἀναλύεις V-P. — ¹⁷ V ἕως βοηθῆσαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. — ¹⁸ P ἀπὸ
θεοῦ. — ¹⁹ P κτίμα. — ²⁰ P om. θεοῦ. — ²¹ sic P, V ἀθέτει. — ²² P βοηθοῦσαι,
V om. [.]. — ²³ V om. τὴν. — ²⁴ P χασμῆσο. Le même corrige: αι. V χασμᾶσαι. —
²⁵ P καταφέρει V καταφέρεισαι. — ²⁶ P μετὰ ἀκριβείας. — ²⁷ P, V φαντάζεται. — ²⁸ P με-
τεωρισμός. — ²⁹ V γίνονται. — ³⁰ p¹ πολυκτῆμων p² V πολυκτῆμων. — ³¹ P φιλάργυρος. —
³² P πολυκτῆμων. V om. [.]. — ³³ P φυλάργυρος. — ³⁴ P μερίμνες. — ³⁵ P κύον. —
³⁶ P ἐμπίπλεται. — ³⁷ p¹ τὸν ποταμόν p² τὸν ποταμῶν. — ³⁸ P φιλάργυρος.

χρημάτων. Ἀεὶ ¹ πλησιάζει τὰ χρήματα καὶ πάλιν πλειόνων
 ἐπιθυμεῖ καὶ τοῦ ἐπισυνάγειν οὐ παύεται ², ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ θάνατος.
 Φιλάργυρος ἄνθρωπος πληροῖ τὸν οἶκον πραγμάτων καὶ χρυσίου
 πολλοῦ]. Ἀκτίμων θησαυρίζει πλοῦτον ἐν οὐρανῷ ἐκδεχόμενος τὴν
 μακαρίαν ἐλπίδα καὶ τὰ ἀποκείμενα ἀγαθὰ. Μνήσθητι, ἄνθρωπε, ⁵
 ὅτι σήμερον ἡ ³ αὔριον ἰδεῖν ⁴ ἔχεις τοὺς οὐρανούς καὶ τοὺς ἀγ-
 γέλους θεάσασθαι καὶ παραστῆναι τῷ φοβερῷ βήματι τοῦ Χρι-
 στοῦ ⁵. Πρόσεχε ⁶, ἄνθρωπε, ἄνω ἐν ταῖς πύλαις τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 παρακάλει τὸν θεὸν μέχρι ⁷ θανάτου, ἵνα εὐμενῶς δέξηται ⁸ σε
 καὶ ἀνοίξῃ σοι ταύτας ταχέως. Κάτω ⁹ ἐπὶ τῆς γῆς τὸ σῶμα ¹⁰
 κλινάτω ¹⁰ γόνυ τῷ θεῷ, καὶ ἄνω ἡ ψυχὴ ¹¹ σου παρακαλείτω ¹²
 διὰ παντός τὸν κύριον ¹³. Μνήσθητι, ἄνθρωπε, τῶν ἁμαρτιῶν
 σου καὶ τῆς μελλούσης ¹⁴ κρίσεως καὶ καταφρόνησον τοῦ μα-
 ταίου βίου τούτου, καὶ περὶ τῶν μελλόντων φρόντιζε διὰ παντός.
 Μνήσθητι ¹⁵ πόσα προσέκρουσας τῷ θεῷ ἐν ἔργοις καὶ λόγοις καὶ ¹⁵
 διανοήμασιν ¹⁶. Μνήσθητι, ὅτι λένοντι καὶ δράκοντι παλαίεις ἡμέ-
 ρας καὶ νυκτὸς καὶ ἀντιπαρατάσσου ¹⁷ αὐτοῖς. Μνήσθητι, ὅτι ἡ
 ὥρα οὐ προσδοκεῖς ἀποθανεῖν σε ¹⁸ δεῖ καὶ λόγον δώσεις ὑπὲρ πάν-
 των τῶν πεπραγμένων. Γράψον τὸ ἐνθύμημα [τοῦτο] ¹⁹ ἐν τῇ καρ-
 δία σου, τῆς κρίσεως καὶ τοῦ θανάτου· ἡ τοιαύτη ²⁰ γὰρ ἐνθύ-
 μησις ²¹ ζωὴν αἰώνιον προξενεῖ. Ὁφείλεις ἀδιαλείπτως ²² προσ-
 εὔχεσθαι καὶ πάντοτε σιωπᾶν καὶ καταφρονεῖν πάντων τῶν ἐπὶ
 γῆς πραγμάτων. Εἰ ²³ τέκνον γνήσιον ὀφείλεις ²⁴ γενέσθαι θεοῦ,
 ἀκολουθήσον ²⁵ τοῖς ²⁶ προστάγμασιν αὐτοῦ καθὼς ἐντέλλεται ²⁶
 σοι. Ὑβρισέ ²⁷ σέ τις ἢ ἔτυψέ σε ²⁸, ἔλπισον ἐπὶ τὸν κύριον καὶ ²⁵
 μὴ ἀγανακτήσης ²⁹, ὅτι πολὺς τῆς ὑπομονῆς ὁ μισθός. Ἀνιστά-
 μενος τῷ πρωὶ ὀρθρίζει πρὸς τὸν θεόν ³⁰ καὶ ἐσπέρας ἴστη ³¹ πρὸς
 τὰς ἐσπερινὰς ἀκολουθείας ³². Αἱ προσευχαὶ ἡμῶν καὶ οἱ στεναγμοὶ

¹ P Δεῖ πλησιάζει. — ² P οὐ πάβεται. — ³ P om. ἡ. — ⁴ V ἰδίως. — ⁵ P τοῦ au lieu de Χοῦ. — ⁶ V πρόσεχε. — ⁷ P μέχρι. — ⁸ P δέξεται σοι. — ⁹ ἄτω V (om. K). — ¹⁰ P κλινάτω γόνυ. — ¹¹ P ψυχὴ. — ¹² P παρακάλει δ. π. τ. θεόν. — ¹³ P τὸν θεόν. — ¹⁴ P μελλούσης. — ¹⁵ V νήσθητι (om. M). — ¹⁶ P ἀνομήμασιν. — ¹⁷ V ἀντιπαρατάττου. — ¹⁸ P ἀποθανεῖσαιδεῖ. — ¹⁹ V om. τοῦτο. — ²⁰ P ἡ τοιαύτη. — ²¹ P ἐνθύμησις. — ²² P ἀδιαλείπτως. — ²³ V οἱ. — ²⁴ P ὀφείλεις. — ²⁵ P ἀκολουθήσον. — ²⁶ P ἐντέλλεται. — ²⁷ V ἡβρισε. — ²⁸ P ἐτύψαι V ἐτύπησε. — ²⁹ P ἀγανακτήσεις. — ³⁰ P πρὸς κύριον. — ³¹ V ἴσθι. — ³² P ἀκολουθείας.

καὶ ἐλεημοσύναι ἐλθέτωσαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. "Όταν περὶ πνευματικῶν διαλεγώμεθα, μηδὲν ἔστω ¹ βιωτικὸν ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς μηδὲ γήινον πρᾶγμα. Πάντα τὰ γήινα ἐξοριζέσθω ἐκ τῆς διανοίας ² ἡμῶν καὶ γενώμεθα ³ τῆς τῶν θείων ⁴ λογίων ἀκροάσεως μόνης. Πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς φρίκης· ⁵ καὶ γὰρ φρίκης ⁵ ἄξια τὰ λεγόμενα ὡς φρικτὰ ὄντως τὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας. "Αν ⁶ μετὰ καθαρότητος ⁷ εἰσέλθῃς ⁸ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ⁹, εἰς ¹⁰ σωτηρίαν προσηλθεις, ἂν ⁶ δὲ μετὰ πονηρίας, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν. Οἱ ἐσθiónτες καὶ πίνοντες τὸ ¹¹ σῶμα καὶ αἷμα ¹² τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναξίως, κρίμα ἑαυτοῖς ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν. Εἰ οἱ ῥυπῶντες ¹³ πορφύραν βασιλικὴν κολάζονται, πόσω ¹⁴ μᾶλλον οἱ ῥερυπωμένοι καὶ μετὰ πονηροῦ συνειδότες ¹⁵ προσiónτες ¹⁶ τοῖς θείοις μυστηρίοις; Δεῖ ¹⁷ τὰ σώματα ἡμῶν δαμάζειν ¹⁸ καὶ καταδαπανᾶν δι' ἐγκρατείας ὑπὲρ τοῦ ¹⁹ λαμπρὰς οἰκίας οἰκοδομῆσαι ἐν τοῖς ²⁰ οὐρανοῖς ²¹ καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν. Γείτονας ἔχεις ²² ἐκεῖ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, τοὺς προφῆτας, τοὺς μάρτυρας καὶ πάντας τοὺς ²³ ἁγίους, τὸν δῆμον τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων. Δέον εἰς ²⁴ λιτὰς ²⁵ καὶ εὐχὰς καταδαπανᾶν σου τὴν ζωὴν ἅπασαν καὶ μὴ εἰς κραυγὰς ²⁶ καὶ θορύβους καὶ εἰς αἰσχρά ²⁶ ῥήματα. Μέχρι ²⁷ τίνος προσηλούμεθα τοῖς ματαίοις τοῦ βίου καὶ ταῖς φροντίσι τηκόμεθα ²⁸; μέχρι τίνος οὐ διαβλέπομεν ²⁹ εἰς τὸν οὐρανόν; Οὐχὶ ὄναρ εἰσὶ πάντα τὰ τοῦ βίου τούτου; οὐχὶ σκιά; οὐχὶ ἄνθος καὶ χόρτος; οὐ ῥεῦμα παραρρέον; οὐχὶ διήγημα καὶ μῦθος; Τί τῆς ἐνταῦθα ³⁰ τρυφῆς ὄφελος ³⁰; σήμερον ἔστι ³¹, καὶ αὔριον οὐκ ἔστι· σήμερον ἄνθος λαμπρόν καὶ αὔριον κόνις ἀπολλυμένη ³². Οὐδὲν γαστριμαργίας χεῖρον, οὐδὲν αἰσχροτέρον ³³, τοῦτο σαρκικὴν ποιεῖ τὴν

¹ V διαλεγώμεθα μηδὲν ἔστι. P διαλεγόμεθα μηδὲν ἔστω. — ² P καρδίας. — ³ P γενώμεθα. — ⁴ P om. θείων. — ⁵ P φρίκης. — ⁶ P ἂν. — ⁷ P καθαρότητος. — ⁸ V εἰσέλθῃς. — ⁹ P om. τοῦ θεοῦ. — ¹⁰ P εἰ. — ¹¹ P τῶ. — ¹² P om. καὶ αἷμα. — ¹³ P ῥυπῶσαντες. — ¹⁴ P πόσον. — ¹⁵ P συνειδώς. — ¹⁶ P προσερχόμενοι. — ¹⁷ V εἶ (om. Δ). — ¹⁸ p¹ δαμάζειν — Vp² δαμάζειν. — ¹⁹ P τὸ. — ²⁰ P om. τοῖς. — ²¹ P οἰκίας ἐν οὐρανοῖς οἰκοδομῆσαι. — ²² P om. ἔχεις. — ²³ V om. τοὺς. — ²⁴ V πλεονεῖς τὰς λιτὰς. — ²⁵ P λυτὰς. — ²⁶ P ἐσχρά. — ²⁷ V ἐχρι (om. M). — ²⁸ p¹ τικόμεθα — p² V τηκόμεθα. — ²⁹ P διαβλεπόμεν. — ³⁰ P τίς ἐνταῦθα τρυφῆς ἐστὶν ὄφελος. — ³¹ P om. ἔστι. — ³² P κόνις ἀπολλυμένη. — ³³ P ἐσχροτέρον.

ψυχὴν, τοῦτο σκοποῖ τὴν καρδίαν καὶ διαβλέπειν οὐκ ἀφίησι ¹ πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ ² θεοῦ. Τίς ἡμῖν σωτηρίας ἐλπίς ³ ἔσται, ἀγαπητοί, ἐὰν μὴ ὦμεν πάντοτε ἐν ἀρετῇ, ὅταν τὴν γῆν οἰκοῦντες μὴ τὰ τοῦ θεοῦ φρονῶμεν ⁴; Μέγα τῶν θείων γραφῶν τὸ κέρδος καὶ διαρκὴς ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια. ⁵ τοῦτο γὰρ δεικνύς ὁ Παῦλος ἔλε-
γεν· ὅσα προεγράφη ⁶ πρὸς νουθεσίαν ὑμῶν ⁷ προεγράφη ⁶. Τὰ μὴ δοκοῦντα τῷ θεῷ πικρὴν εἰκὴ ⁸ καὶ μάτην ζῆν ἔστι, μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῶν ⁹, ὅτι τὸν θέντα ἡμῖν χρόνον ἀναλίσκομεν εἰς βιωτικὰς φροντίδας. Ἄν ¹⁰ βάλλης καλὰς ἀρχάς, ἀγωνίζου, ὅπως διατελέσης ¹¹ καὶ τὸ γῆ-
ρας ¹² σου ἐναρέτως, καὶ ἔσῃ ὥσπερ φωστὴρ φωτίζων πολλοὺς ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ¹³ κυρίου. Μὴ σήμερον ἐγκράτεια καὶ πραότης καὶ αὐριον ἀκρασία καὶ ὑπερηφανία, μὴ σήμερον ἡσυχία καὶ ἀγρυπνία ¹⁴ καὶ ταπεινώσις καὶ αὐριον κενοδοξία καὶ ὕπνος ἀκόρεστος. Ἐμβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε ¹⁵, ὅτι οἱ τῷ θεῷ ¹⁵ εὐαρεστήσαντες διὰ μακροθυμίας καὶ ὑπομονῆς ἐπέτυχον τῶν ἐπαγγελιῶν. Νῆφε ¹⁶ οὖν σφόδρα, ἀγαπητέ, πάντοτε, ὅτι πολλῆς ¹⁷ προσοχῆς δεόνται τὰ προστάγματα τοῦ ¹⁸ θεοῦ καὶ μὴ καταφρόνει, ἀλλ' ἐν πάσῃ ἀγιότητι ¹⁹ ἔστω ὑμῶν ἡ ἀναστροφή.

(à suivre)

a cf. Rom. xv. 4.

¹ P ἀφίησι. — ² P om. τοῦ. — ³ P ἐλπίς σωτηρίας. — ⁴ P φρονῶμεν. — ⁵ p¹ ὠφέλεια p² V ὠφέλεια. — ⁶ P προέγραφε. — ⁷ P ἡμῶν. — ⁸ P οἰκτῇ. — ⁹ P om. τῷ ἑαυτῶν. — ¹⁰ P ἐὰν βάλλης. — ¹¹ P διατελέσεις. — ¹² P γέρας. — ¹³ P om. τοῦ. — ¹⁴ P σήμερον ἀγρυπνία. — ¹⁵ P ἴδεται. — ¹⁶ P νῆφε. — ¹⁷ V πολλὸς. — ¹⁸ P om. τοῦ. — ¹⁹ Ici se termine P.

